

Cultuurhistorische verkenning

Willemspark Noord - Vondelpark

C 13-009 Amsterdam 2013

Inhoud

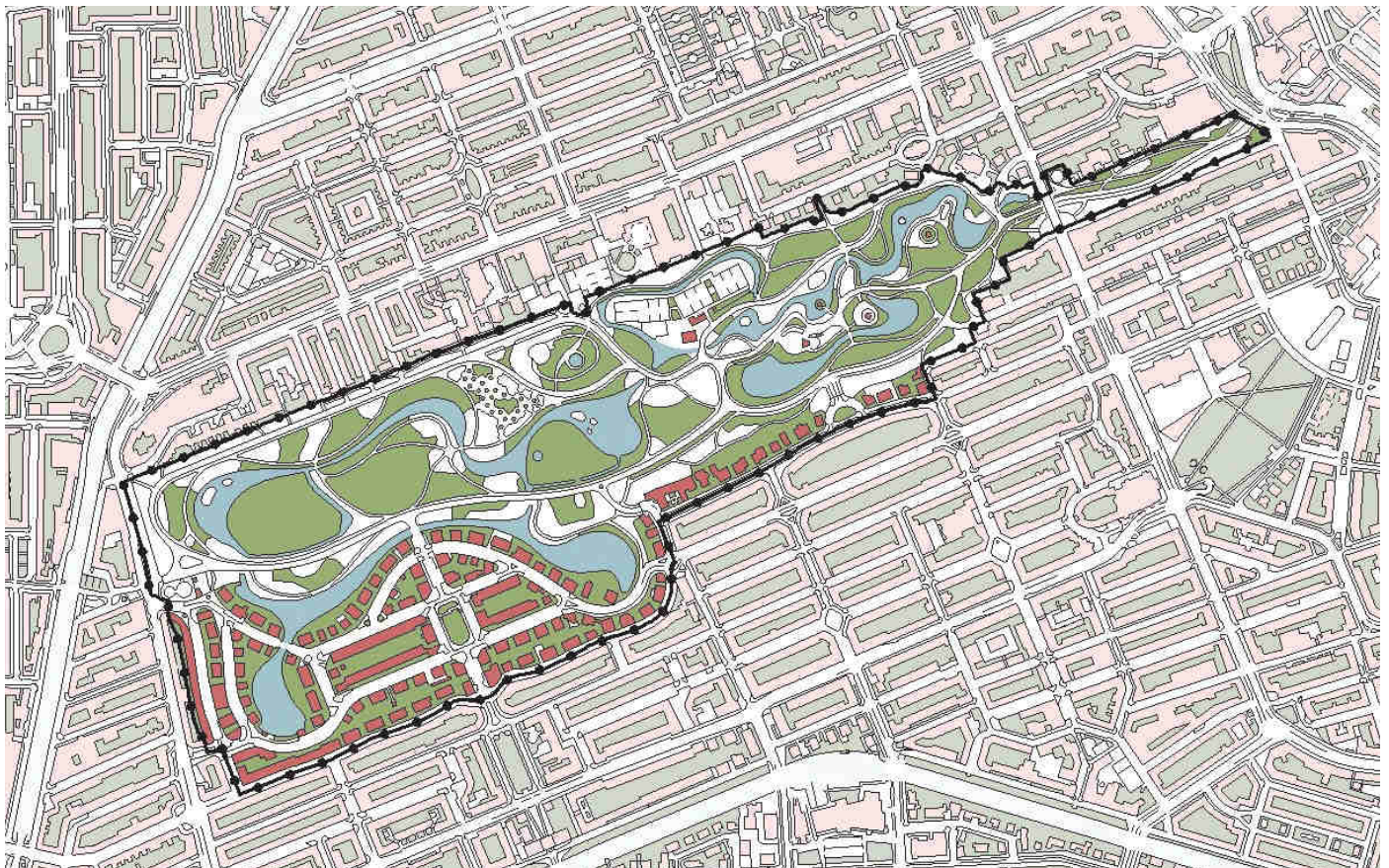
	Inleiding	3
1	Beleidskader	4
2	Historisch stedenbouwkundige analyse	5
2.1	Het Vondelpark	5
2.2	Het Willemspark	6
3	Ruimtelijke Typering	8
3.1	Straten	8
3.2	Bebouwingsbeeld	8
3.3	Groen	10
4	Cultuurhistorisch betekenisvolle bebouwing, elementen en structuren	12
5	Conclusie & advies	13
	Bijlage I: overzicht monumenten	x
	Bronnen & literatuur	17
	Colofon	18

Inleiding

Stadsdeel Zuid heeft Bureau Monumenten en Archeologie (BMA) verzocht te adviseren over de bovengrondse cultuurhistorische waarden die bij het opstellen van het bestemmingsplan voor het plangebied Willemspark Noord - Vondelpark van belang zijn. Dit heeft geresulteerd in een beknopte uiteenzetting van de ontstaansgeschiedenis en een overzicht van de in het gebied aanwezige bovengrondse cultuurhistorische waarden.

Bij cultuurhistorische waarden gaat het over sporen, objecten, patronen en structuren die zichtbaar of niet zichtbaar onderdeel uitmaken van onze leefomgeving en een beeld geven van een historische situatie of ontwikkeling. In veel gevallen bepalen deze cultuurhistorische waarden de identiteit van een plek of gebied en bieden ze aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen. Het is meestal niet nodig alle cultuurhistorische elementen aan te wijzen als beschermd monument of gezicht. Het is wel van belang dat cultuurhistorische waarden worden betrokken in de planvorming en worden meegewogen in de besluitvorming over de inrichting van een gebied.

Het stadsdeel heeft voor de voorgaande bestemmingsplannen reeds uitvoerig onderzoek laten doen naar het bijzondere cultuurhistorische karakter van het plangebied (Bureau van Riezen i.s.m. Bureau Ebberink, 28 mei 1998 en november 2000). In de voorliggende CHV heeft BMA deze onderzoeken opgenomen.

Begrenzingskaart plangebied Willemspark Noord - Vondelpark

1 Beleidskader

Naar aanleiding van de Modernisering van de Monumentenwet en de wijziging van artikel 3.1.6 van het Besluit ruimtelijke ordening (Bro, d.d.17 juni 2011, staatsblad 5 juli 2011, nr 339) dient per 1 januari 2012 bij het maken van bestemmingsplannen een beschrijving te worden opgenomen “van de wijze waarop met de in het gebied aanwezige cultuurhistorische waarden en in de grond aanwezige of te verwachten monumenten rekening is gehouden”.

In de toelichting van de Bro staat dat dit betekent dat gemeenten een analyse moeten verrichten van de cultuurhistorische waarden en daar conclusies aan verbinden die in een bestemmingsplan verankerd worden. Dit vermindert de noodzaak tot het aanwijzen van nieuwe beschermde monumenten omdat aan het belang van de cultuurhistorie dan waarde wordt toegekend via het proces van de ruimtelijke ordening.

Voor Amsterdam komt het verankeren van de cultuurhistorie in het proces van ruimtelijke ordening ook aan bod in de Beleidsnota ‘Ruimte voor Geschiedenis’ (vastgesteld 13 april 2005) en ‘Spiegel van de Stad, visie op het erfgoed van Amsterdam’ (vastgesteld 14 november 2011).

De Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie van de provincie Noord-Holland is een geografische uitwerking van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (besluit d.d.21 juni 2010). De kaart geeft in zijn algemeenheid informatie over landschapstypen, aardkundige waarden, cultuurhistorische objecten/monumenten, archeologische verwachtingen en structuurdragers als militaire structuren en historische dijken. Deze informatiekaart is voor wat betreft bovengrondse cultuurhistorische waarden vooral gericht op gemeenteoverschrijdende zaken en is daardoor minder geschikt voor het in kaart brengen van de lokale waarden.

2 Historisch stedenbouwkundige analyse

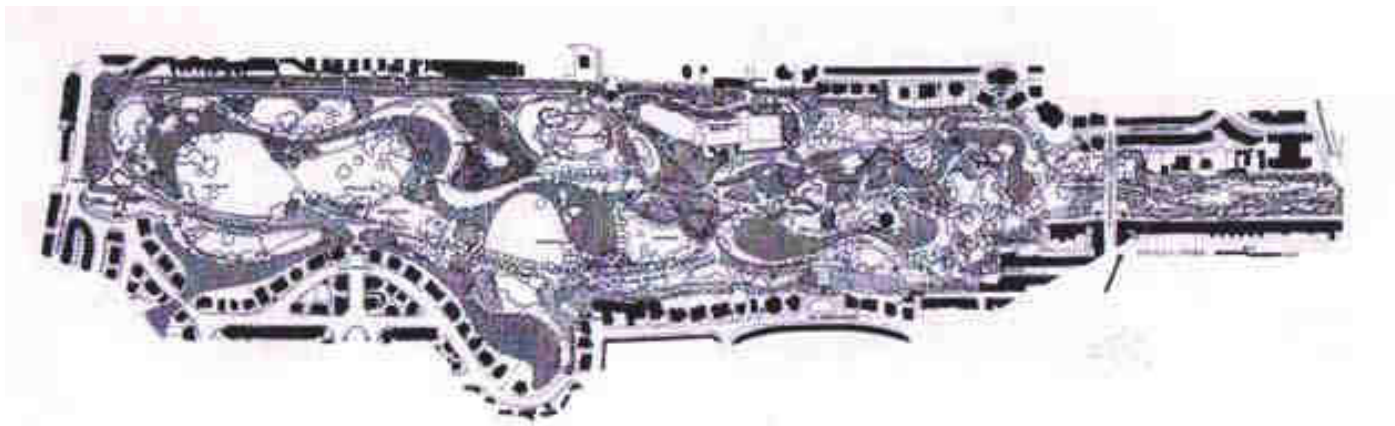
De ontwikkeling van het plangebied Willemspark Noord – Vondelpark vindt plaats vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw. In die periode nam de Amsterdamse bevolking door de Industriële Revolutie en een economische hoogconjunctuur snel toe. Om deze nieuwe bewoners te kunnen huisvesten werden er in de ring buiten de Singelgracht nieuwe wijken ontwikkeld. Tot dan toe was dat gebied agrarisch en voor wat betreft het voorliggende gebied, tot 1896 nog grondgebied van de gemeente Nieuwer Amstel. Uitbreidingsplannen werden gemaakt door onder andere Van Niftrik en Kalff en daarin werd voorzien in arbeiderswijken, villawijken, bedrijfsgebieden en groenvoorzieningen. De Museumplein-, Concertgebouw-, Vondelpark- en Willemsparkbuurt zijn van meet af aan bestemd voor de gegoede burgerij.

2.1 Het Vondelpark

Op een nagenoeg rechthoekig terrein waar tot dan toe weilanden waren, werd tussen 1864 en 1877 het Vondelpark aangelegd. De opdrachtgever was de Vereniging tot Aanleg van een Rij- en Wandelpark te Amsterdam. Het initiatief voor het project kwam van een groep rijke zakenlieden rond C.P. van Eeghen. Hun doel was om, in navolging van andere buitenlandse steden, een volkspark aan te leggen in de nabijheid van de eigenlijke stad. Enerzijds als recreatie voor de Amsterdamse burger, anderzijds als groene long in een opkomende industriële omgeving. Bovendien zou het park de aantrekkelijkheid van de omringende buurten voor de gegoede burgerij vergroten. De financiering werd verzorgd door deze burgerij door middel van donaties. Aanvankelijk werd dit destijds vooruitstrevende rij- en wandelpark het Nieuwe Park genaamd, vanaf 1867 Het Vondelpark.

Het ontwerp in de romantische en schilderachtige Engelse Landschapsstijl was van Jan David Zocher jr. en zijn zoon Louis Paul Zocher. De totstandkoming vond plaats in verschillende fasen. Het smalle stuk, gelegen tussen Zandpad en Vossiusstraat, werd in 1864 gerealiseerd naar een ontwerp van J.D. Zocher jr. Direct daarop volgde een tweede stuk dat zich uitstrekte ongeveer tot aan de huidige Gerard Brandtstraat in het noorden en de Jacob Obrechtstraat in het zuiden, eveneens naar een ontwerp van J.D. Zocher jr. maar nu in samenwerking met zijn zoon L.P. Zocher. Dit deel was gereed in mei 1865. Deze twee parkdelen hadden samen een oppervlakte van 10 ha. Het derde deel, tot aan de Amstelveenseweg, werd in 1876-1877 aangelegd naar een ontwerp van L.P. Zocher. Het uiteindelijke park had een oppervlakte van 45 ha.

De ruimtelijke opzet van het park is bijzonder. Een wandeling door het park voert via de bijzondere bruggen als vanzelf naar een aantal (monumentale) objecten zoals het theehuis, het Vondelmonument en de muziektent. Later werden ook voorzieningen voor de twee tennisverenigingen en speelplaatsen aangelegd. De hoofdstructuur van het park is bewaard gebleven, sommige details echter niet. Het park was aanvankelijk intiem en besloten van opzet, met kleine bosschages en slingerende waterlopen. In 1953 schonk de vereniging het park aan de gemeente Amsterdam. Deze renoveerde het vervolgens om te kunnen voldoen aan gebruik door de steeds grotere aantallen bezoekers. Daarbij werden er paden verwijderd en kleinschalige bosschages samengevoegd tot grotere. In 1996 is het park aangewezen als rijksmonument. Naar aanleiding daarvan is vanaf 2002 een Renovatie- en Beheerplan ontwikkeld dat gericht is op herstel en versterking van het oorspronkelijke ontwerp, alsmede het beheer en het gebruik door nog altijd toenemende bezoekersaantallen. Tijdens deze renovatie zijn op verschillende plaatsen water-, paden- en bomen/bosschagestructuren teruggebracht. Uitgangspunt hierbij vormen de drie perioden: het Vondelpark kort na de aanleg (eind 19e eeuw); het Vondelpark na de eerste grote renovatie door de gemeente (jaren 50); en het Vondelpark anno 1996.

Het park in 1896

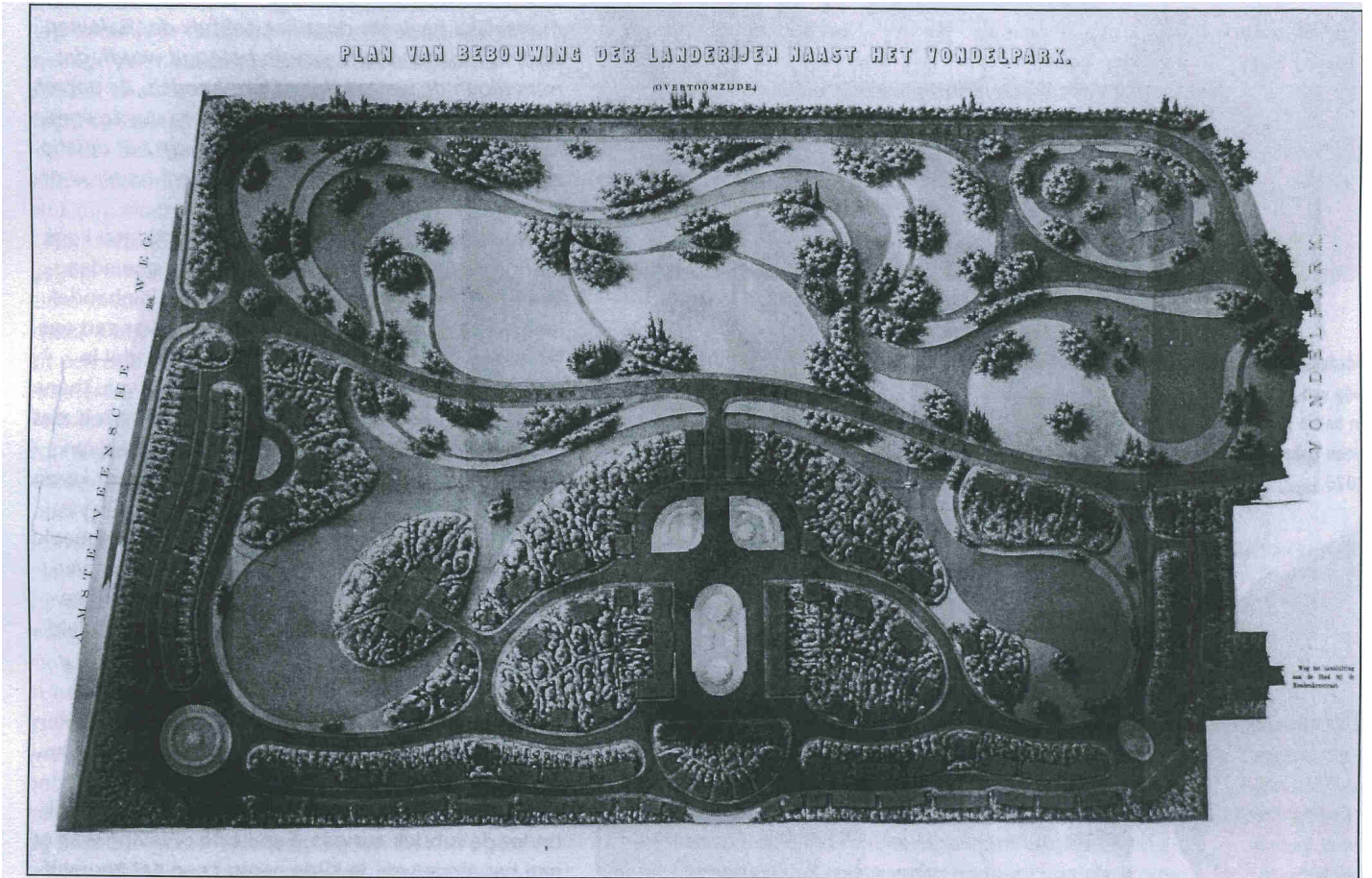
Het park in 1959

2.2 Het Willemspark

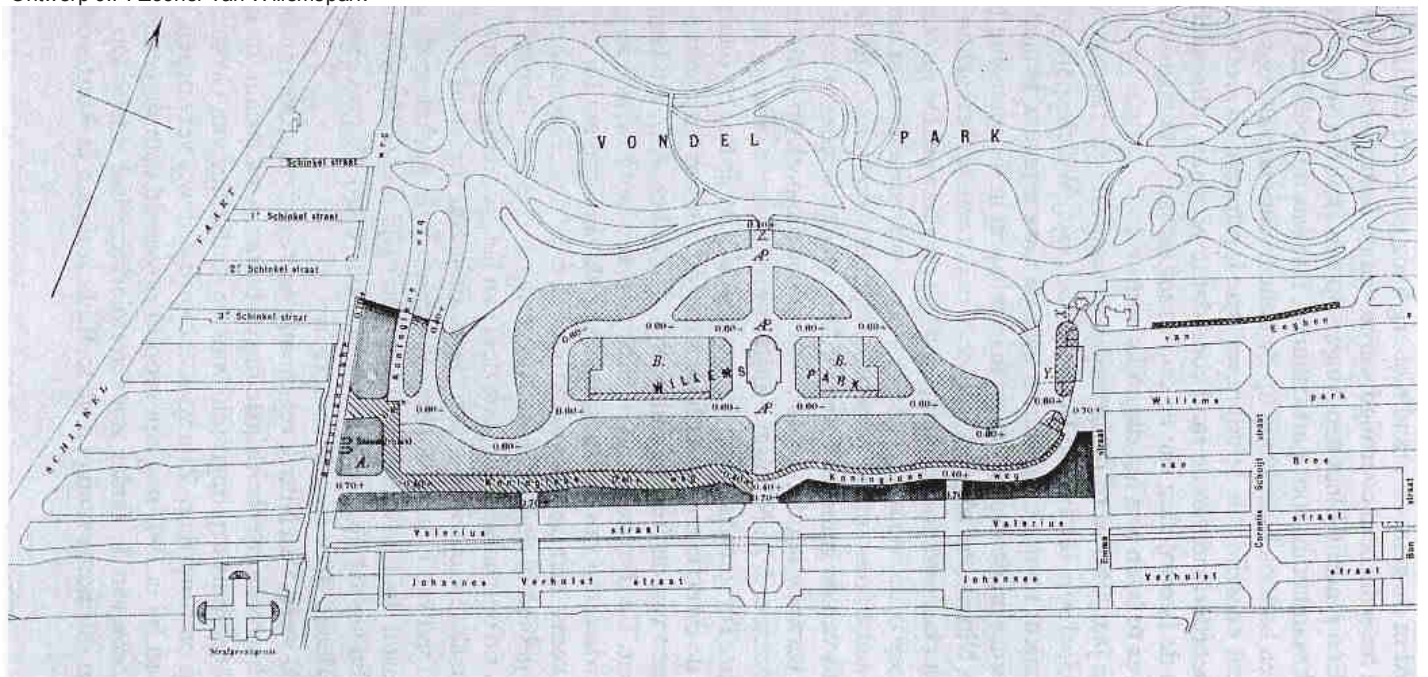
Het naar Koning Willem I vernoemde Willemspark werd in 1877 als Villapark ontworpen door hiervoor genoemde L.P. Zocher die ook het aangrenzende Vondelpark ontwierp. De initiatiefnemer was de N.V. Bouwondernemer Willemspark die nauwe relaties had met de vereniging die het Vondelpark realiseerde. Het was als wandelpark met villa's bestemd voor de (zeer) welgestelden die in de tweede helft van de 19^e eeuw de overvolle binnenstad ontvluchtten. Uit de opbrengsten van de uitgegeven bouwgronden werd de aanleg van het Vondelpark mede bekostigd. In een weelderige opzet met slingerende straten heeft Zocher een samenhangende relatie gelegd met het Vondelpark. Zo lopen waterpartijen door van het park in de woonwijk en is de lindeboom hier als 'rode draad' aangeplant. Verder is vanuit het Vondelpark een doorlopende wandelroute geënceneerd door de Konings-, Sophia- en Waldeck Pyrmontlaan en zijn er zichtlijnen en doorkijkjes tussen de villa's door vanuit het Willemspark naar het Vondelpark en vice versa. Als toegangsweg werd de buiten dit plangebied gelegen Willemsparkweg aangelegd.

Het ontwerp van Zocher is niet exact uitgevoerd. Allereerst werd het op onderdelen 'verstrakt' door stadsingenieur Van Niftrik. Hij maakte verdere verdichting mogelijk, wijzigde enkele gekromde straten in rechte en trok op een aantal plaatsen de rooilijnen recht. De setting van voornoemde wandelroute werd minder park- maar meer villawijkachtig en langs de Oranje Nassau- en Prins Hendriklaan kwamen gesloten gevelwanden in plaats van vrijstaande villabebouwing.

Het Willemspark werd aanvankelijk gebruikt als recreatiepark waar kon worden gevoetbald en geschaatst en met voorzieningen als een wielbaan (ter hoogte van het Emmaplein). Vanaf 1900 kwamen er gaandeweg meer villa's. Bij de verkoop van de grond aan particuliere bouwondernemers bedong de NV dat de architectuur aan hoge esthetische eisen voldeed, teneinde de wijk aantrekkelijk te houden voor de hogere sociale klassen en om ervoor te zorgen dat de waarde van het vastgoed hoog bleef. Bebouwing van de buurt gebeurde niet opeenvolgend van oost naar west, maar in plukjes woningen die her en der verzezen. Bovendien kwamen er behalve villa's ook gesloten bouwblokken met onder meer etagewoningen aan de Saxen Weimar en Waldeck Pyrmontlaan. Al met al was het Willemspark pas rond 1930 min of meer voltooid. De Koningslaan drukt met haar sjeke villa's in de parkachtige setting met waterpartijen het beste de oorspronkelijke plannen uit.

Ontwerp J.P. Zocher van Willemspark

Herzien ontwerp van J.G. van Niftrik

3 Ruimtelijke typering

Het Willemspark, met in begrip van het westelijk deel van de Van Eeghenstraat, wordt gekenmerkt door de samenhangende ligging aan het Vondelpark en een slingerend verloop van straten rond twee vijvers. Het bebouwingsbeeld bestaat voornamelijk uit villabebouwing en uit ensembles van twee- of drie onder een kap met een hoogte van drie à vier lagen. Alleen in het midden van het Willemspark zijn twee rijen woningen met voortuinen, waarvan een deel aan Engelse 'terrace' woningen doet denken. De oudste bebouwing dateert uit het eind van de negentiende eeuw, het merendeel van de villa's dateert uit de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. Alleen aan de Saxen-Weimar-, Oranje Nassau- en Prins Hendriklaan zijn gesloten gevelwanden van overwegend drie of vier lagen met kap.

3.1. STRATEN

Staatbeeld

De straten in de Willemsparkbuurt zijn breed, de meeste van 18 tot 20 meter, en op enkele uitzonderingen na (Van Eeghenstraat) beplant met linden. Het Emmaplein vormt een groene ruimte in de villawijk. Vrijwel alle lanen hebben, wat bebouwingswijze betreft, een subtiele asymmetrie. Tegenover een gesloten gevelwand staan bijvoorbeeld altijd de sfeerbepalende villa's. De inrichting van al deze lanen is, met aan weerszijden een bomenrij en daarachter parkeren, bijna overal juist symmetrisch. De verscheidenheid en levendigheid van de architectuur worden gecompliceerd door de eenvoud van de straatinrichting.

Standaardprofiel

Het standaardprofiel van een laan in het Willemspark is opgebouwd uit twee smalle trottoirs en een brede verkeerszone daartussen. Twee bomenrijen verdelen deze zone in een rijweg en parkeren aan weerszijden daarvan. Oorspronkelijk werd voor deze hele zone één fraaie soort gebakken klinkers gebruikt. Als laanboom worden in het Willemspark uitsluitend linden toegepast. De acht lanen van het Willemspark zijn elk een variatie op dit thema. Het straatbeeld straalt nog altijd een grote rust uit.

3.2 BEBOUWINGSBEELD

Hoofdmassa

Er is een grote variatie in oppervlak en vorm van de kavels. Qua vorm is de enige constante dat de kavels, zoals ook elders gebruikelijk, dieper zijn dan breed. Een verhouding van 1:3 is in de 19e eeuwse gordel standaard; in het Willemspark is dat min of meer hetzelfde maar zijn de afwijkingen groter en talrijker. Bij 3-onder-1 kap villa's zijn de buitenste kavels vaak breder, ten behoeve van zijtuinen. Qua omvang zijn de kavels in het Willemspark uitzonderlijk. Een normale Amsterdamse breedte is 6 meter; in het Willemspark is 7 meter minimaal en zijn breedtes van rond de 10 meter algemeen. De kaveldiepte loopt hier en daar op tot ruim 50 meter (Sophialaan 6, Koningslaan 4 en 12).

Relatie grondvlak kavelgrenzen

Er zijn een aantal regels gehanteerd die de hoofdmassa van de villa's relateerden aan de maat van de villakavel. Aan de zijkanten werd minimaal 3,5 meter, bij voorkeur 6 meter vrijgehouden. Aan de achterzijde werd een grote tuin van minimaal 10 tot 20 diep meter nagestreefd; aan de voorzijde een kleinere voortuin van 2 tot 4 meter. Indien voor de privétuin aan de achterzijde onvoldoende maat beschikbaar was werd de voortuin daaraan opgeofferd, niet de maat van de zijtuinen. Soms is de voortuin ook niet meer dan een smalle groenstrook waarin de toegangspartij is opgenomen.

Bouwhoogte

De bebouwing is meestal 3 bouwlagen, plus een souterrain en een kap. Langs de randen van de buurt (Koninginneweg, Koningslaan, Saxen Weimarlaan) loopt dat op naar 4 à 5 bouwlagen. Centraal in het gebied ligt een zone (Sophia- en Prins Hendriklaan) waarin vooral villa's van 2 bouwlagen plus kap het beeld bepalen. De gebruikelijke goothoogtes liggen rond de 11-13 meter; de nokhoogtes rond de 14 tot 18 meter.

Verdiepingshoogte

Een van de opvallende kenmerken van de bebouwing zijn de grote en gevarieerde verdiepingshoogtes. De gemiddelde verdiepingshoogte ligt rond 3,5 meter, waarbij de eerste bouwlaag (boven het souterrain) vaak de 4 meter hoogte overschrijdt. Deze forse verdiepingshoogtes, de hoogte van de eerste bouwlaag en de algemene toepassing van souterrains onderstrepen het voorname karakter van het Willemspark. Bij nieuwbouwprojecten zijn soms aanzienlijk lagere hoogtes toegepast (Koningslaan 1 - Koninginneweg 34). Het eenvoudigweg repeteren van bouwlagen is altijd vermeden; iedere bouwlaag is apart ontworpen.

Continue straatwand

De villa's zijn nooit ontworpen als vrijstaande gebouwen. De individuele villa's zijn, ondanks al hun architectonische verschillen, altijd ondergeschikt aan het beeld van het geheel. Dit is bereikt doordat de villa's zo veel mogelijk in een continue rooilijn staan, de bouwmassa's bij voorkeur in de breedte ontwikkeld en de zijgevels gesloten zijn.

plasticiteit

De hoofdmassa van de villa's is vrijwel altijd rechthoekig. Deze massa wordt bijna overal sterk verlevendigd door erkers, deels uitpandige entrees en/of trappenhuisen, verschillen in bouw- en goothoogte etc. Deze beweeglijkheid is essentieel, maar laat de vorm en richting van de hoofdmassa onverlet.

Aanbouwen en bouwwerken

Er kunnen drie soorten van bebouwing in de tuinen worden onderscheiden.

Aanbouwen achterzijde

Veel aanbouwen bevinden zich aan de achterzijde van de hoofdmassa. Deels zijn deze aanbouwen oorspronkelijk of binnen tien jaar na de bouw toegevoegd: serres aan de eerste bouwlaag en/of vergrotingen aan het souterrain.

Aanbouwen zijkant

Ook deze aanbouwen zijn deels (vrijwel) oorspronkelijk: vooral trappenhuisen en garages. Garages zijn aanzienlijk talrijker geworden, en ook trappenhuisen en verbindingsgangen zijn een enkele keer later toegevoegd. Het toevoegen van woon- of werkruimte in zijtuinen komt weinig voor. Uitzondering op deze regel zijn de voormalige tussentuinen tussen Koninginneweg 184-186, 176-178 en 170. Deze zijn volledig bebouwd waardoor een gesloten straatwand ontstaan.

Bouwwerken in de tuinen

Losse bebouwing kan onderscheiden worden naar ligging in de voor-, zij- of achtertuin. Losse bebouwing in achtertuinen is vanaf de straat niet of nauwelijks zichtbaar en dus niet hinderlijk, behalve langs het Vondelpark en de Saxen-Weimarlaan.

De grote meerderheid van de bouwwerken staat echter in de zijtuinen: garages, fietsenstallingen, enkele tuinhuisjes etc. van sterk wisselende kwaliteit.

Kapvormen

Vrijwel alle villa's zijn voorzien van bijzondere, samengestelde kapvormen, die sterk bijdragen aan de levendigheid van het totale beeld van het Willemspark. Oorspronkelijk waren bij vrijwel alle panden al dakkapellen aanwezig. Deze vormen bewuste architectuuraccenten. Een ander belangrijk onderdeel van het oorspronkelijke architectonisch beeld zijn de hoge, gemetselde schoorstenen. Deze werden soms nog bekroond door een sierlijk vormgegeven 'hoedje'. Het zijn verticale accenten in het gevelbeeld en daklandschap. Bij verbouwingen zijn met enige regelmaat schoorstenen verlaagd of soms zelfs geheel verwijderd en vervangen door roestvrij stalen afvoerkanalen.

3.3. GROEN

Openbaar groen

In het openbare gebied staan vrijwel uitsluitend linden, in consequente rijen aan weerszijden van de rijweg. Deze vormen de ruggengraat van het Willemspark, en scheppen eenheid met het aangrenzende deel van het Vondelpark, waar langs de zuidelijke laan eveneens linden zijn toegepast. Het Emmaplein is de uitzondering op de regel. Het karakter van dit plein zou het best omschreven kunnen worden als de centrale 'buurttuin'. De formele symmetrie die de plattegrond van het plein suggereert is in het werkelijke straatbeeld niet aanwezig. Zowel de villa's als de beplanting hebben juist een gevarieerd, sterk pittoresk karakter.

Tuinen: doorzicht en groen

De bijdrage van de tuinen aan het wijkbeeld is enerzijds de ruimtelijke werking, anderzijds het groen in deze tuinen. Daarnaast bieden de ruimtes tussen de tuinen ook zicht op het achtergelegen groen van het park of andere tuinen. De beste illustratie hiervan is de noordelijke wand van de Koningslaan. Deze loopt evenwijdig aan het park en de tuinen zouden in principe zicht op het park moeten bieden. In rechte straten als de Prins Hendriklaan en het oostelijke deel van de Oranje Nassaulaan zijn slechts aan één zijde voortuinen gecreëerd. Dit is gedaan om, net als in bebouwingstypologie, contrast te scheppen in het straatbeeld.

Tuinen: inrichtingsprincipe

Aan de tuinen rond de villa's ligt een helder ruimtelijk principe ten grondslag. De totale ruimte rond een villa kan onderverdeeld worden in een voortuin, een achtertuin en twee zijtuinen. Bij de bouw van een villa werd voor de zijtuinen een minimale maat van 3,5 meter tussen de zijgevel en de zijerfgrens aangehouden. Deze minimale maat komt echter nauwelijks voor; maten van 5 en 6 meter zijn gebruikelijk. De voortuinen fungeren overwegend een formele, representatieve zone waarin groen is opgenomen. In één geval (Parkwijk, Waldeck Pymontlaan 20) zijn zowel de voor- als de achtertuin weggelaten, maar zijn de zijtuinen toch ruim 6 meter breed. Belangrijk is de algemene constatering dat behalve de voortuinen ook de zijtuinen de groene kwaliteit van de wijk in grote mate bepalen. De bijdrage van het groene karakter van de achtertuinen aan de wijk speelt alleen daar een rol waar ze direct aan de openbare ruimte -inclusief het Vondelpark- grenzen.

Erfafscheidingen

Lage erfafscheidingen aan de straat vormen een belangrijk middel om eenheid te scheppen in het straatbeeld, als ware het de rooilijn, en om samenhang tussen de individuele villa's te creëren. Afwezigheid van een lage erfafscheiding is dus altijd afbreuk. De gebruikelijke oplossing is een muurtje van maximaal 50 cm hoogte, met daarop een laag hekje of alleen een hekje. Op een aantal locaties, onder meer tussen de villa's bij schuin aflopende tuinen, staan hoge schuttingen of hagen om de achtertuinen af te schermen. Deze ontnemen ook het zicht op het achtergelegen Vondelpark. Met name de schuttingen schaden het beeld van een continue groene ruimte.

Bomen

Het Willemspark is een villapark: losse bebouwing in het groen. Bomen zijn dus even essentieel voor het beeld als de villa's. In tegenstelling tot de boombeplanting in de openbare ruimte is die in de privétuinen zeer individueel en divers van karakter. Dat geeft levendigheid en versterkt het pittoreske karakter van de wijk.

Hoogteverschillen

Bij de vloeiende overgang naar het park spelen ook de maaiveldhoogtes een rol. Het hele Willemspark toont een vaak nauwelijks merkbare glooiing in de richting dwars op het park. Opvallender en belangrijker is het aflopen van straat- naar parkniveau in tuinen langs de Koningslaan/Oranje Nassaulaan, en rond de Konings- en Sophiavijver.

Links: Willemsparkweg in 1900. Het profiel met de rijke boombepplanting van deze statige toegangslaan is uitgangspunt voor het hele Willemspark.
Rechts: De Sophia – Prins Hendriklaan rond 1928.

Onder: enkele voorbeelden van de impact van het dichtzetten en verharden van voor- zij- en achtertuinten waardoor het groene karakter van de wijk afneemt, een rommelig straatbeeld kan ontstaan en de doorzichten op het Vondelpark worden ontnomen. Foto's auteur, augustus 2013.

4 Betekenisvolle structuren, elementen en bebouwing

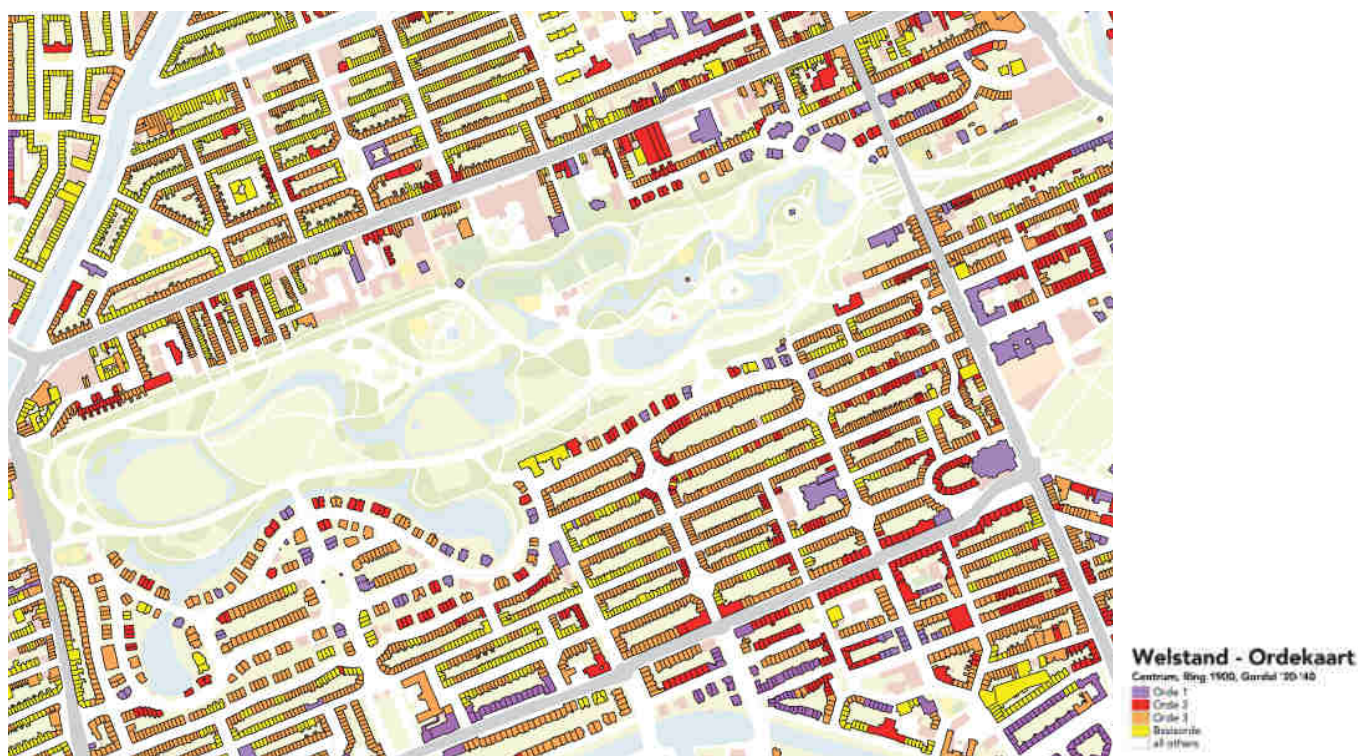
3.1 Cultuurhistorisch betekenisvolle elementen en structuren

In het plangebied zijn 58 rijks en 16 gemeentelijke monumenten. Ook zijn er 2 potentiële gemeentelijke monumenten die in het kader van het gemeentelijk monumentenproject jongere bouwkunst. De aanwijzingsprocedures hiervan worden in de loop van 2013 afgerond. Een overzicht van deze (potentiële) monumenten is opgenomen in Bijlage I. Ook zijn er in het plangebied monumentale bomen.

Het gehele bestemmingsplangebied maakt onderdeel uit van het beoogde rijks beschermde stadsgezicht Amsterdam Oud Zuid. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft de aanwijzingsprocedure in 2012 gestart.

3.2 Cultuurhistorisch betekenisvolle bebouwing

Het plangebied Willemspark Noord- Vondelpark ligt in de zogenaamde 19^e-eeuwse Ring. De architectonische en stedenbouwkundige kwaliteiten van deze stadsuitbreidingen uit het einde van de 19^e en het begin van de 20^e eeuw, zijn gewaardeerd volgens de systematiek van de Welstands ordekaarten.

De architectonische ordes worden in de 19^e-eeuwse Ring als volgt gedefinieerd:

Paars – Orde 1: De geregistreerde en beoogde Rijks- en Gemeentelijke monumenten; *Rood* – Orde 2: Monumentwaardige bouwwerken met een nadrukkelijke architectonische verbijzondering en bouwwerken met een bijzondere cultuurhistorische betekenis; *Oranje* – Orde 3: Karakteristieke bouwwerken met architectonische en/of stedenbouwkundige meerwaarde; *Geel* – Basisorde: Voor de periode kenmerkende bouwwerken met basiskwaliteit, of bouwwerken die door ingrijpende wijzigingen hun architectonische meerwaarde hebben verloren; *Donkergrijs* – Bebouwing voor 1880; *Middengrijs* – Bebouwing 1920-1940; *Lichtgrijs* – Bebouwing na 1940.

5 Conclusie & Advies

Resumé

Het Willemspark is ontworpen als voorname woonbuurt met veel allure, bestemd voor vermogende Amsterdammers en in directe relatie met het Vondelpark dat eveneens voor en door de gegoede burgerij gerealiseerd werd. De bijzondere cultuurhistorische waarden van zowel het Vondelpark als het Willemspark zijn op nationaal niveau onderkend. Het park is rijksmonument en het Willemspark maakt onderdeel uit van het als rijks beschermd stadsgezicht geselecteerde gebied Amsterdam Oud Zuid. Om die reden is het wenselijk de ruimtelijke karakteristieken van dit plangebied zorgvuldig vast te leggen.

Conclusies en aanbevelingen in relatie tot het nieuwe bestemmingsplan

Vondelpark:

Voor het Vondelpark geldt de rijksmonumentenstatus als hoogste juridisch kader. De monumentale waarden zijn uiteengezet in verschillende stukken zoals de redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Daarnaast fungeert het Renovatie- en Beheerplan uit 2002 als richtinggevend kader voor het behoud van de monumentale waarden. De noordelijke wand maakt geen onderdeel uit van dit bestemmingsplangebied en valt tevens onder Stadsdeel West. Het is daarom buiten beschouwing gelaten in deze CHV. Dat laat onverlet dat het ruimtelijke en bebouwingskarakter van deze strook van belang is voor het Vondelpark en vice versa. In het bestemmingsplan verdient het aanbeveling de groenstructuur, padenstelsel en waterlopen van het Vondelpark vast te leggen. Daarnaast kunnen de monumenten inclusief het park als zodanig aan te duiden op de verbeelding.

Willemspark

Gezien de bijzondere cultuurhistorische ruimtelijke waarden die het Willemspark kenmerken, adviseert BMA om de volgende aspecten in het bestemmingsplan te borgen.

Wijkbeeld

De parkrand is, vanuit de openbare ruimte cq. het Vondelpark geredeneerd, het meest gevoelige stuk van het Willemspark. In het bestemmingsplan zou de openheid van deze rand vastgelegd moeten worden. Dit kan gebeuren via het opnemen van voorschriften omtrent omvang en plaats van de bebouwing in de tuinen en door regels te stellen aan de erfafscheidingen met betrekking tot hoogte, karakter en (vooral) mate van transparantie. Ook het gebruik van tuinen in de parkrand als parkeerterrein vraagt om regelgeving.

Standaardprofiel

Het verdient aanbeveling de standaardinrichting van de lanen vast te leggen en o.a. uitsluitend de ruimte tussen de bomenrijen en de trottoirs te gebruiken ten behoeve van parkeren en ad hoc verkeersmaatregelen te voorkomen. De variaties op de standaardinrichting zouden per straatdeel meer precies kunnen worden vastgelegd.

Bouwhoogte

De bestaande goot- en bouwhoogtes vastleggen.

Verdiepingshoogte

Een minimumhoogte van 3,5 meter voor de eerste bouwlaag zou moeten worden opgenomen.

Straatwand

De bestaande bouwvlakken en rooilijnen vastleggen. In het geval van sloop/nieuwbouw de bestaande rooilijnen en kavelverhoudingen hanteren.

Plasticiteit

Kenmerk van de meeste panden is dat er veel erkers en dergelijke aanwezig zijn, wat zorgt voor variatie. Het is van belang om te voorkomen dat balkons e.d. worden dichtgebouwd.

Aanbouwen

Het is relevant om uitbreidingsmogelijkheden te beperken tot dat wat vergunningsvrij mogelijk is en aan de voorzijde niets toestaan. Voor aanbouwen in de zijtuinen is eventueel maatwerk mogelijk, afhankelijk van de breedte, zodat voldoende ruimte overblijft voor doorzichten.

Kapvormen

Omdat de bijzondere kapvormen, dakkapellen en schoorstenen een belangrijke bijdrage leveren aan het monumentale karakter van de wijk, verdient het aanbeveling hier regelgeving voor op te nemen. Mede om te voorkomen dat deze onderdelen in de loop der tijd uit het straatbeeld verdwijnen.

Tuinen: doorzicht en groen

Vanuit de openbare ruimte geredeneerd is het belangrijkste het garanderen van doorzichten tussen bebouwing aan de Koningslaan en van Eeghenstraat en het Vondelpark. Daarnaast is het beschermen van de groene inrichting van de tuinen belangrijk. Hierbij zou een inrichtingsprincipe gehanteerd kunnen worden waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen voor-, zij- en achtertuinen zijn, elk met een aparte sets regels.

Erfafscheidingen

De aanwezigheid van lage tuinmuren dragen bij aan de samenhang van de wijk, het verdient daarom aanbeveling hierover regels op te nemen in het bestemmingsplan, mede om te voorkomen dat dergelijke tuinafscheidingen geheel verdwijnen.

Bomen

Gezien het feit dat de lindenboom als beeldbepalende 'rode draad' is aangeplant, is het relevant op te nemen dat bij eventuele vervanging en wegwerkzaamheden deze soort weer terug komt.

Hoogteverschillen

De hoogteverschillen dragen bij aan de beeldbepalende karakteristieken. Daarom kan het ophogen van tuinen langs de Koningslaan, Oranje Nassaulaan en rond de Konings- en Sophiavijver, al of niet in combinatie met het vervangen van zachtere oeverbeschoeiingen door kademuurtjes, tot een aantasting van de eenheid tussen Willems- en Vondelpark leiden. BMA adviseert daarom om dergelijke grondwerken aan regels te verbinden.

Monumenten

Het verdient aanbeveling de monumenten, inclusief de monumentale bomen, op de verbeelding aan te duiden.

BIJLAGE I

Status	Monumentnr	Straat	Huisnummer	Toevoeging	Naam
RM	504634	JACOB OBRECHTSTRAAT	2		
RM	504596	EMMAPLEIN	3		
RM	505265	VAN EEGHENSTRAAT	80, 92	O/H	
RM	505479	ORANJE NASSAULAAN	63		
RM	505346	EMMALAAN	10		
RM	505507	EMMALAAN	18		
RM	505324	VAN EEGHENSTRAAT	68		
RM	505205	KONINGSLAAN	2	2/H	
RM	505339	EMMALAAN	8	H/O/2/3	
RM	504619	ORANJE NASSAULAAN	26		
RM	505360	EMMALAAN	9		
RM	505272	VAN EEGHENSTRAAT	82		
RM	504736	VONDELPARK	1		PARKOPZICHTERSWONING
RM	505243	KONINGINNEWEG	8	H/1/2/3	
RM	505354	EMMALAAN	7		
RM	504609	EMMAPLEIN	5		
RM	505294	PRINS HENDRIKLAAN	19		
RM	505310	KONINGINNEWEG	18		
RM	505458	VAN EEGHENSTRAAT	64		
RM	505451	VAN EEGHENSTRAAT	62		
RM	505501	EMMALAAN	16		
RM	505187	SOPHIALAAN	1-3		
RM	504625	ORANJE NASSAULAAN	26		Tuinhuis bij nr. 26
RM	505199	KONINGSLAAN	12	A/B	
RM	505256	VAN EEGHENSTRAAT	92	O	
RM	505278	PRINS HENDRIKLAAN	15		
RM	505331	EMMAPLEIN	2		
RM	505386	KONINGSLAAN	54	A/B	
RM	505193	KONINGSLAAN	4		
RM	505316	VAN EEGHENSTRAAT	66		
RM	505301	KONINGSLAAN	56		
RM	505220	ORANJE NASSAULAAN	10		Tuinhuis
RM	504603	EMMAPLEIN	5		Hekwerk
RM	3099	KONINGSLAAN	16		
RM	505212	PRINS HENDRIKLAAN	1		
RM	3098	KONINGSLAAN	14		
RM	504760	VONDELPARK	5		THEEHUIS
RM	504641	JACOB OBRECHTSTRAAT	2		
RM	505230	WALDECK PYRMONTLAAN	26		
		SAXEN-WEIMARLAAN	39		
RM	505287	PRINS HENDRIKLAAN	17		
RM	504589	EMMAPLEIN	3		Garage bij Emmaplein 3
RM	504742				Vondelmonument
RM	504754				MUZIEKTENT
RM	504766				HEK VONDELPARK- Hoofdingang Stadhouderskade
RM	504772				HEK VONDELPARK, t/o Roemer Visscherstraat 47

RM	504772			HEK VONDELPARK, t/o Vondelstraat 120 en 164
RM	504772			HEK VONDELPARK, t/o P.C. Hoofstraat 183
RM	504772			HEK VONDELPARK, t/o Koninginneweg 1
RM	504790			HEK VONDELPARK -ingang Van Eeghenstraat
RM	504808			BRUG 450, VONDELPARK
RM	504814			BRUG 453, VONDELPARK
RM	504820			BRUG 454, WILLEMSBRUG
RM	504827			BRUG 455, VONDELPARK
RM	504839			PARK & PARKAANLEG Vondelpark HEK VONDELPARK MET INGANGEN EN GEDENKSTEEN, Amstelveenseweg thv Schinkelhavenstraat en thv Zocherstraat
RM	504846			
RM	505852			EMMAPLEIN STANDBEELD
GM	222092	VAN EEGHENSTRAAT	114-130	
GM	222090	ORANJE NASSAULAAN	18-20	A/B/H/1/2
GM	222031	KONINGSLAAN	31-33	
GM	222038	SOPHIALAAN	17/19/23	A/B/C
		KONINGINNEWEG	178-182	H/2
GM	200506	KONINGSLAAN	32-36	
GM	222041	VAN EEGHENSTRAAT	76-78	
GM	222093	KONINGINNEWEG	20	
GM	222096	KONINGINNEWEG	56-60	H/2
GM	222094	KONINGINNEWEG	24-26	H/1/1R/1L/2R/2L//3
GM	222095	KONINGINNEWEG	50-54	H1A/1V/2/3
GM	222091	PRINS HENDRIKLAAN	7-13	A/B/C/D/2/3
GM	222033	KONINGSLAAN	50-52	A/B/C
GM	222044	KONINGINNEWEG	42-48	H/1A/1V/2
GM	222050	SAXEN-WEIMARLAAN	10-12	A/B/H/1/2/3
GM	222043	WALDECK PYRMONTLAAN	13-17	A/B
GM	222054	SOPHIALAAN	18	
GM	200505	KONINGSLAAN	26-30	
GMP		PRINS HENDRIKLAAN	3	
GMP		WALDECK PYRMONTLAAN	23	

Bronnen en Literatuur

Beeldbank Stadsarchief Amsterdam

Toelichtingen op de bestemmingsplannen Vondelpark 2004 en Willemspark/Van Eeghenstraat 2002

Ruimtelijke kwaliteit in het Willemspark, Deelrapportage ter voorbereiding op het bestemmingsplan Willemspark, in opdracht van Stadsdeel Zuid/De Pijp vervaardigd door Bureau van Riezen i.s.m. Bureau Ebberink, 28 mei 1998

Ruimtelijke kwaliteit de Van Eeghenstraat, aanvulling op de deelrapportage, ter voorbereiding op het bestemmingsplan Willemspark, in opdracht van Stadsdeel Zuid/De Pijp vervaardigd door Bureau van Riezen i.s.m. Bureau Ebberink, november 2002

J.M. Guykens, 'Het Willemspark', in *Ons Amsterdam*, jaargang 17, 1965, pp.299-303.

F. Kist, 'Het ontstaan van het Willemspark', in *Ons Amsterdam*, jaargang 44, 1992, pp.132-135.

Beschermde stadsgezichten Amsterdam-Zuid, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Toelichting in het kader van de aanwijzingsprocedure, Amersfoort, 2012.

Colofon

Datum: November 2013
Status: Definitief
Redactie: Vincent van Rossem, Barbara Ponteyn, Ed Slotboom
Tekst: Hester Aardse

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2013
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.